

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ ՄԵԼԻՆԵ ԳԱՐՐԻԵԼԻ

ՌԴ «ՓԱՓՈՒԿ ՈՒԺԻ» ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

ԻԳ.00.02 «Քաղաքական ինստիտուտներ և գործընթացներ»
մասնագիտությամբ քաղաքական գիտությունների թեկնածուի
գիտական աստիճանի հայցման համար

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ 2026

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

ПЕТРОСЯН МЕЛИНЕ ГАБРИЕЛОВНА

ПОЛИТИКА «МЯГКОЙ СИЛЫ» РФ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических
наук по специальности 23.00.02 “Политические институты и
процессы”

АВТОРЕФЕРАТ

ЕРЕВАН - 2026

Ատենախոսության թեման հաստատվել է ԵՊՀ միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի քաղաքագիտության ամբիոնում

Գիտական ղեկավար՝
քաղաքական գիտ. դոկտոր, պրոֆ.
Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝
քաղաքական գիտ. դոկտոր, պրոֆ.
քաղաքական գիտ. թեկնածու
Առաջատար կազմակերպություն՝

Ենգոյան Աշոտ Փայլակի

**Մարգարով Ալեքսանդր Ալեքսանդրի
Իրինա Արթուրի Քարամյան
Ռուս - հայկական համալսարան**

Պաշտպանությունը կայանալու է 2026 թվականի նոյեմբերի 27-ին՝ ժամը 14:30-ին, ԵՊՀ-ում գործող ՀՀ ԿԳՄՍՆ ԲԿԳԿ-ի «Քաղաքագիտություն և միջազգային հարաբերություններ» 056 մասնագիտական խորհրդում:

Հասցե՝ ՀՀ, ք.Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1:

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ ԵՊՀ Սարգիս և Մարի Իզմիրլյանների անվան գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2026 թվականի հոկտեմբերի 27-ին:

ՀՀ ԿԳՄՍՆ ԲԿԳԿ-ի 056 մասնագիտական խորհրդի
գիտական քարտուղար, քաղաքական
գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Սարգսյան Առնակ Գեորգիի

Тема диссертации утверждена кафедрой политологии факультета
международных отношений ЕГУ

Научный руководитель:
доктор политических наук, профессор

Енгоян Ашот Пайлакович

Официальные оппоненты:
доктор политических наук, профессор
кандидат политических наук
Ведущая организация:

**Маркаров Александр Александрович
Ирина Артуровна Карамян
Российско-армянский университет**

Защита состоится 27 ноября, 2026г, в 14ч. 30м, на заседании, действующего в ЕГУ специализированного совета 056 "Политология и международные отношения" МОНКС КВОН РА. Адрес: г. Ереван, ул. Алека Манукяна, 1, 0025, РА. С диссертацией можно ознакомиться в библиотеке имени Саркиса и Мари Измирлянов ЕГУ. Автореферат разослан 27 октября, 2026г.

Научный секретарь
специализированного совета 056 МОНКС КВОН РА,
кандидат политических наук, доцент

Տարգսյան Արնակ Գեորգիևիչ

Հետազոտության թեմայի արդիականությունը

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է երկրների արտաքին քաղաքականության մեջ «փափուկ ուժի» կիրառման նոր ձևերի ու հնարավորությունների նկատմամբ չնվազող հետաքրքրությամբ ու միջազգային հարաբերություններում դրա տեսական ու գործնական հիմնավորումների պահանջվածությամբ: Արդիական է նաև գիտական գրականության մեջ տարածված այն խոսույթի քննությունը, ըստ որի ՌԴ արտաքին քաղաքականության գործիքակազմում «փափուկ ուժը» բացակայում է:

Արդի միջազգային հարաբերությունների շարժընթացը ցույց է տալիս, որ վերջին երեք տասնամյակներում համաշխարհային ուժային կենտրոնների ազդեցությունը աշխարհի տարբեր ծայրերում այլևս չի սահմանափակվում ռազմական կամ տնտեսական գործիքակազմով: Համատարած գլոբալացման դարաշրջանում նույնիսկ գերտերությունները, ավանդական գործիքակազմին զուգընթաց, առաջնորդվում են նաև գաղափարախոսությամբ, սոցիալ-տնտեսական և մշակութային գրավչությամբ, ինչպես նաև դիմում են միջազգային ինստիտուտների օգնությանը, որոնք «փափուկ ուժի» հիմնական գործիքներն են:

Ռուսաստանի Դաշնության արտաքին քաղաքականության մեջ «փափուկ ուժի» կիրառման տարածքը առաջին հերթին նրա հետ երկարամյա բարիդրացիական կապեր ունեցող երկրներն են, որոնց հետ միասնական պետություն էր ձևավորել նախկին ԽՍՀՄ-ի կազմում: Ներկայումս դրանցից ոմանք ընդգրկված են Անկախ պետությունների համագործակցության երկրների շարքում, Եվրասիական տնտեսական միության (ԵԱՏՄ) և Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպության (ՀԱՊԿ) կառույցներում:

Բուն «փափուկ ուժի» կիրառման ռուսաստանյան փորձը չի կարելի դասել հաջողվածների շարքին: «Փափուկ ուժի» ռուսական մոդելի առանձնահատկությունն այն է, որ մինչ այժմ վերջինս ավելի շատ հենվում է գործընկեր երկրների քաղաքական էլիտաների հետ անմիջական համագործակցության, նրանց շահավետ պայմաններով անվտանգության, էներգակիրների և նմանօրինակ այլ գործարքներ առաջարկելու, քան բուն հասարակության հետ աշխատանքի վրա: Իհարկէ, Ռուսաստանի «փափուկ ուժի» գործիքակազմի մեջ աչքի են ընկնում ավանդական ձևերն ու մեթոդները, որոնցից են՝ ռուսաց լեզուն, ընդհանուր պատմությունը, այդ թվում՝ հաղթանակը Երկրորդ աշխարհամարտում, ինչպես նաև ավանդական արժեքներին հավատարմությունը: Սակայն ներկայումս, ինչպես գիտենք, «փափուկ ուժի» ամենարդյունավետ միջոցը սեփական օրինակն է, որը գրավիչ է դառնում այլ ժողովուրդների համար: Այս առումով Ռուսաստանը դեռևս խնդիրներ ունի թե՛ տնտեսական և թե՛ քաղաքական ասպարեզներում, ուստի շատ հաճախ նման թերությունները լրացնելու և փոխհատուցելու նպա-

տակով դիմում է ուժային գործիքակազմի օգնությանը, ինչպիսիք են տնտեսական, էներգետիկ և ռազմաքաղաքական լծակները: Ըստ այդմ՝ Ռուսաստանի «փափուկ ուժը» չի կարելի դիտարկել որպես «փափուկ ուժի» կիրառում դասական հայեցակարգի շրջանակներում: Մենք հակված ենք դիտարկելու նման քաղաքականությունը որպես «խելացի կամ խելամիտ ուժի» կիրառում:

Ներկայումս քաղաքական գիտությունը մեծապես հետաքրքրված է բացահայտելու և պարզաբանելու ոչ միայն ՌԴ «փափուկ ուժի» քաղաքականությանն առանձնահատկությունները, այլև նրա օրինակով վեր հանելու պատճառները, որոնք արդի պայմաններում դժվարացնում են «փափուկ ուժի» գործիքակազմի կիրառումը առանձին պետությունների կողմից:

Հայաստանը՝ որպես վերը նշված երեք կառույցների անդամ պետություն և որպես պայմանագրային հենքով Ռուսաստանի դաշնակից ու գործընկեր Հարավային Կովկասում, շարունակում է կարևոր տեղ գրավել ՌԴ արտաքին քաղաքականության մեջ տարածաշրջանում: Այս առումով արդիական է ուսումնասիրել Ռուսաստանի «փափուկ ուժի» ինստիտուտների գործառության ձևերն ու մեխանիզմները և դրա կիրառման հեռանկարները Հայաստանում, քանի որ հատկապես արևմտյան երկրների «փափուկ ուժի» ինստիտուտների ակտիվ ներգրավվածությունը Հայաստանում արդեն մի քանի տասնամյակի պատմություն ունի և զգալի արդյունքներ է գրանցել արևմտյան կողմնորոշման և արևմտյան արժեքների սերմանման ու ամրապնդման առումով: Սա նաև կօգնի պատրաստ լինելու և քայլեր մշակելու կիրառվող «փափուկ ուժի» այն դրսևորումների դեմ, որոնք կարող են սպառնալիքներ պարունակել ՀՀ ինքնիշխանությանն ու անվտանգությանը:

Թեմայի գիտական մշակվածության աստիճանը

Աշխարհում «փափուկ ուժի» քաղաքականության հետազոտության նկատմամբ գիտական հանրության ուշադրությունը չի նվազում, քանի որ այն հնարավորություն է տալիս երկրների քաղաքական ղեկավարությանը ապավինելու ոչ միայն ճնշման կամ ուղիղ պարտադրանքի կոշտ մեխանիզմներին, այլև գաղափարախոսական, մշակութային և արժեքային ազդեցության գործիքների միջոցով հասնելու իր նպատակներին:

«Փափուկ ուժի» հայեցակարգի գաղափարական հիմքերը ձևավորվել են դեռևս 1970-ական թվականներին ամերիկյան հետազոտողներ Ջոզեֆ Նայի և Ռոբերտ Քիոհեյնի համատեղ աշխատությունում¹, որում հեղինակները ուշադրություն են դարձրել անդրազգային դերակատարների՝ միջազգային կազմակերպությունների, ոչ կառավարական կառույցների և ոչ պետական այլ սուբյեկտների աճող ազդեցությանը համաշխարհային քաղաքական գործընթացների վրա:

¹ St' u Keohane R. O. and Nye J. S. Power and Interdependence: World Politics in Translation. Boston, Little, Brown and Company, 1977, –273 էջ:

Այնուհետև «փափուկ ուժ» հասկացությունն ամբողջական տեսական ձևակերպում ստացավ Ջոզեֆ Նայի «Պարտավորված լինելով առաջնորդել. Ամերիկյան իշխանության փոփոխվող բնույթը» (1990 թ.) աշխատությունում²: Հենց այստեղ Նայը գիտական շրջանառության մեջ դրեց «soft power» («փափուկ ուժ») տերմինը՝ այն ներկայացնելով որպես պետության մշակութային, գաղափարախոսական և քաղաքական գրավչության վրա հիմնված ազդեցության ձև: Ջ. Նայը հետագա տարիներին բազմաթիվ աշխատություններում³ զարգացրեց իր տեսությունը, իսկ 2011 թ. լույս տեսած «Ուժի ապագան»⁴ աշխատության մեջ կենտրոնական գաղափարը դարձավ արդեն «խելացի ուժի» հայեցակարգը:

Ջ. Նայի տեսությունը լայն արձագանք գտավ հետազոտողների շրջանում ամբողջ աշխարհում, որոնց մի մասը⁵ հավանության արժանացրեց ու զարգացրեց այն, իսկ մյուս մասը⁶ իր անհամաձայնությունը հայտնեց՝ սուր քննադատելով ամերիկացի տեսաբանի մոտեցումները:

Նայի հայեցակարգի համախոհներից Ջուլիո Գալարոտին⁷ մշակեց «փափուկ ուժի» սեփական չափումը ըստ կատեգորիաների: Հենդրիկ Օհնեսոր-

² St' u Nye J. Bound to Lead: The Changing Nature of American Power. New York: Basic Books, 1990, –307 էջ:

³ St' u Nye J. The Information Revolution and Soft Power, Asia-Pacific Review, Vol. 9, No. 1, 2002, էջ 60–76, Nye J. Soft Power: The Means to Success in World Politics, Public Affairs, 2004, – 192 էջ, Nye J. The Powers to Lead. Oxford: Oxford University Press, 2008, –226 էջ, Nye J. Get Smart: Combining Hard and Soft Power, July/August 1/ 2009, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/get-smart?page=1> [ըխտումը՝ 24.01.2025], Nye J. “Soft Power and Sharp Power,” Project Syndicate, January 23, 2018, <https://www.project-syndicate.org/commentary/china-soft-and-sharp-power-by-joseph-s-nye-2018-01> [ըխտումը՝ 22.05.2024]:

⁴ St' u Nye J. The Future of Power. New York: Public Affairs, 2011, – 320 էջ:

⁵ St' u Garrison J. America as Empire: Global Leader or Rogue Power? January 2004, San Francisco, Berrett-Koehler Publishers, –240 էջ; Vuving A. How Soft Power Works. 19 Pages Posted: 6 Sep 2009, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1466220 [ըխտումը՝ 10.05.2025]; Lukes S. Power a Radical View. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005, –201 էջ և այլք:

⁶ St' u Gelb, L. Power Rules : How Common Sense can Rescue American Foreign Policy, New York: Harper, 2009, էջ 68-71: Arquilla J., Ronfeldt D. The Emergence of Noopolitik: Toward an American Information Strategy. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 1999, էջ 27-30; Berke P. The Limits of Soft Power // World Policy Journal. 2005. Vol. 22, №1, էջ 88-92: Bauman P. The Poverty of Soft Power // International Policy Digest. 2012, № 3, էջ 14-17: Zahran G., Ramos L., From Power to Soft Power: Implications for the Study of Strategy // Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives, ed. by I. Parmar and M. Cox, London, Routledge, 2010, էջ 18-19:

⁷ St' u Galarotti G.M. Soft Power: what it is, why it's important, and the conditions for its effective use. April 2011, Journal of Political Power 4(1):25-47, DOI:10.1080/2158379X.2011.557886

զը⁸ ստեղծեց «փափուկ ուժի» հասկացությունը վերլուծելու հայեցակարգային հարացույց՝ առաջարկելով հասկացության դասակարգման նոր համակարգ: Քրիստոֆեր Ուոքերը և Ջեյն Լյուդվիգը⁹ առաջ քաշեցին «կտրուկ ուժի» հասկացությունը՝ զարգացնելով Նայի տեսությունը և այլն:

Նայի տեսության նկատմամբ բացասաբար տրամադրված հեղինակների քննադատությունը հիմնականում վերաբերում էր տեսության կատեգորիաների անորոշությանը և անճշգրտությանը, ինչի պատճառով դժվար է տարբերել «փափուկ» ու «կոշտ» ուժերը, ինչպես նաև նշում էին, որ բացակայում են դրանց սահմանազատման հստակ չափանիշները:

Այսպես, Լեսլի Գելբը¹⁰ նշում է, որ «փափուկ ուժը» չի կարող դիտարկվել որպես ուժի ինքնուրույն և ամբողջական ձև, այն առավելապես հանդես է գալիս որպես օժանդակ մեխանիզմ:

Ամերիկացի հետազոտող Փիթեր Բաումանը¹¹ եզրակացնում է, որ Նայի կողմից «փափուկ ուժը» հստակեցնելու և կոնկրետ բովանդակությամբ լցնելու բոլոր փորձերը մնացել են անպտուղ:

Բրիտանացի պատմաբան Նիալ Ֆերգյուսոնը¹² պնդում է, որ «փափուկ ուժ» ի վիճակի չէ ապահովել պետության ռազմավարական նպատակների իրականացումը և բավարար չափով շոշափելի արդյունքներ տալ, իսկ չինացի հետազոտող Էրիկ Լին¹³ «փափուկ ուժը» մեկնաբանում է որպես «կոշտ ուժի» լրացում:

Ռուսաստանյան գիտական մոտեցումների շրջանակում «փափուկ ուժը» հաճախ մեկնաբանվում է որպես հոգեմտավոր (նոոսֆերային) ներգործության մեխանիզմ, որի հիմնական նպատակը հասարակական ընկալումների քողարկված վերաձևումն է: Ի տարբերություն արևմտյան լիբերալ մոդելի, որտեղ շեշտը դրվում է կամավոր գրավչության վրա՝ այստեղ «փափուկ ուժը» նույնացվում է վերահսկվող ներգործության հետ: Գ. Ֆիլիմոնովը¹⁴ նկատում է, որ նման տեխնոլոգիական մոտեցումը «փափուկ ուժը» վերա-

⁸ St' u Ohnesorge Hendrik W., *Soft Power: The Forces of Attraction in International Relations*, Cham: Palgrave Macmillan, 2020, – 307 էջ:

⁹ Walker Ch. and Ludwig J., *The Meaning of Sharp Power, How Authoritarian States Project Influence*, November 16, 2017, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2017-11-16/meaning-sharp-power> [ընդհատվել 12.05.2025]:

¹⁰ St' u Gelb L. *Power Rules: How Common Sense can Rescue American Foreign Policy*, New York: Harper, 2009, –352 էջ:

¹¹ St' u Bauman P. *The Poverty of Soft Power* // *International Policy Digest*. 2012, № 3, էջ 14-17:

¹² St' u Ferguson Niall, *Colossus: The Rise and Fall of the American Empire*. New York: Penguin Books, 2004, էջ 24:

¹³ Li E. X., *The Rise and Fall of Soft Power* // *Foreign Policy*. 2018. August 20. URL: <https://foreignpolicy.com/2018/08/20/the-rise-and-fall-of-soft-power/> [ընդհատվել 07.02.2026]:

¹⁴ St' u Филимонов Г. Ю. Актуальные вопросы формирования стратегии «мягкой силы» во внешней политике Российской Федерации // *Армия и общество*. 2012, № 3, էջ 42-45:

ծում է տեղեկատվական-հոգեբանական պայքարի գործիքի, որտեղ հիմնական խնդիրը ոչ թե համակրանք ձեռք բերելն է, այլ օբյեկտի վարքագծային մոդելների նպատակային փոփոխությունը:

Վերջին տարիներին ռուսաստանյան գիտական հանրայնում առավել տեսանելի է դարձել միջամտողական (ինտերվենցիոնիստական) մեկնաբանությունը, ըստ որի՝ «փափուկ ուժը» կարող է կիրառվել որպես թիրախային պետություններում ներքաղաքական վերափոխումներ հրահրելու և գունամկոր հեղափոխություններ իրականացնելու լծակ:

Ռուս հեղինակները նաև ուսումնասիրում են «փափուկ ուժը» քարոզչության և տեղեկատվական պատերազմի փոխհարաբերակցության մեջ:

Մի շարք հետազոտողներ վերլուծել են Ռուսաստանի «փափուկ ուժի» քաղաքականությունը Հայաստանում և Հարավային Կովկասի մյուս երկրներում: Նրանց թվում են՝ Դ. Ն. Անդրոսովան¹⁵, Մ. Ա. Վոլխոնսկին և Վ. Մ. Մուխանովը¹⁶ և ուրիշներ:

Ռուս-հայկական հարաբերությունների տարբեր կողմերին անդրադարձել են մի շարք հայ հեղինակներ՝ Ա. Ա. Մարկարովը¹⁷, Ա. Ենգոյանը¹⁸, Դ. Ա. Զիվանյանը¹⁹, Ա. Մխոյանը²⁰, Ա. Մաթևոսյանը²¹: Այդ աշխատություններում թեև Ռուսաստանի կողմից ինքնին «փափուկ ուժի» կիրառման քաղաքականությանն ուղղակիորեն հղում չի արվում, սակայն մատնանշվող «փափուկ ազդեցության» տարրերի դիտարկումը էականորեն նպաստում է հայ-ռուսական հարաբերությունների համալիր ընկալմանը: Կատարված հետազոտությունները պայմանականորեն կարելի է դասակարգել մի քանի ուղղությունների. առաջին՝ Հայաստանի Ռուսաստանից ունեցած կախվածությունների նվազեցման և դիմադրունակության հիմնախնդրին նվիրված ար-

¹⁵ St'u Андросова Д. Н. «Мягкая сила» России на пространстве СНГ. Высшее образование // АПЕ. 2011. №2, էջ 203-217:

¹⁶ St'u Волхонский М.А., Муханов В.М. Российская «мягкая сила» на Южном Кавказе: концептуальная неопределенность и вопросы практического применения // Мировая экономика и международные отношения. 2022. Т. 66. № 5, էջ 98-111:

¹⁷ St'u Маркаров А.А. Бархатная политика Армении в отношении России, США и Китая 2018-2020 гг. // Постсоветский материк. 2021. № 3 (31), էջ 14-32:

¹⁸ Енгоян А., Сущность «мягкой силы» России в странах СНГ, Բանբեր Երևանի համալսարանի, Միջազգային հարաբերություններ. Քաղաքագիտություն, № 1 (43), 2024, էջ 29-41. DOI: 10.46991/BYSU:D/2024.15.1.029

¹⁹ St'u Дживанян Д.А. Публичная дипломатия РФ и США в Республике Армения: сравнительный анализ принципов и механизмов реализации: диссертация кандидата политических наук: 23.00.14. Москва, 2016, -144 էջ:

²⁰ Mkhoyan Anna, Soft power, Russia and the former Soviet states: a case study of Russian language and education in Armenia, International Journal of Cultural Policy, November 2016, Taylor & Francis, Pages 690-704, DOI: 10.1080/10286632.2016.1251426

²¹ **Матевосян, А. Т.** «Высшее образование как инструмент “мягкой силы” России (на примере Армении)». *Вестник Московского университета. Серия 27: Глобалистика и геополитика*, 2022, № 2. С. 56-68. DOI: 10.56429/2414-4894-2022-40-2-56-68.

դի հետազոտություններ (Ա. Քոչինյան, Ռ. Ղևոնդյան). երկրորդ՝ հայ-ռուսական երկկողմ հարաբերությունների պատմաքաղաքական վերլուծություն (Գ. Հ. Պետրոսյան և այլք), և երրորդ՝ Հայաստանի արտաքին քաղաքականության արժեքային ու գաղափարական հիմքերին առնչվող աշխատություններ (Խ. Ազատյան, Հ. Թաշչյան): Այս հեղինակների ներգրավումը թույլ է տալիս թեմայի մշակվածության պատկերն ամբողջացնել ոչ միայն արտասահմանյան, այլև հայազգի հեղինակների գիտական ներդրման տեսանկյունից:

Հետազոտության նպատակն է՝ վեր հանել Ռուսաստանի «փափուկ ուժի» օգտագործման առանձնահատկությունները Հայաստանում, կիրառվող գործիքակազմը և դրա ազդեցության արդյունավետությունը քաղաքական, տնտեսական, մշակութային, երիտասարդական կապերի վրա, ինչպես նաև հաղորդակցային այլ կարևոր ոլորտներում, պարզել երկկողմ համագործակցության երկարաժամկետ, կայուն, բարիդրացիական հարաբերությունների պահպանման և ամրապնդման հեռանկարներն ու հնարավորությունները այդ համատեքստում:

Այս նպատակն իրագործելու համար սահմանվել են հետևյալ **խնդիրները**.

1) Վեր հանել «փափուկ ուժի» վերլուծության տեսական և մեթոդաբանական մոտեցումները և այդ հասկացության մեկնաբանման առանձնահատկությունները ինչպես ՌԴ, այնպես էլ աշխարհի այլ երկրների հետազոտողների գիտական աշխատություններում:

2) Քննության առնել ՌԴ-ի կողմից «փափուկ ուժի» կիրառման ձևերն ու առանձնահատկությունները արդի ժամանակաշրջանում:

3) Ուսումնասիրել Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականության հայեցակարգում «փափուկ ուժի» գործիքակազմը և առանձին ինստիտուտների գործունեությունը Հայաստանում և գնահատել դրանց արդյունավետությունը: Նշենք, որ հայեցակարգերը դիտարկել ենք 2000 թ.-ից սկսած, քանի որ 1993 թ. ընդունված առաջին հայեցակարգում ռուսական քաղաքական ընտրանին վիճելի և անընդունելի շատ դրույթներ է բացահայտել և հրաժարվել դրանցից:

4) Վերլուծել հայ-ռուսական առևտրատնտեսական հարաբերությունները արդի փուլում որպես ՌԴ ազդեցության «խելամիտ ուժի» գործիք:

5) Որոշարկել Ռուսաստանի Դաշնության «փափուկ ուժի» քաղաքականության դասական գործիքակազմը, որը միտված է ավանդական արժեհամակարգի պահպանությանը, մշակութային կապերի խորացմանը, ռուսաց լեզվի տարածմանը ՀՀ-ում և նախկին ԽՍՀՄ այլ երկրներում:

6) Դիտարկել ՀՀ-ում ՌԴ ազդեցության նվազեցման հիմնախնդիրը արդի հասարակական, քաղաքական խոսույթում:

7) Բացահայտել Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև համագործակցության հիմնական հեռանկարներն ու խոչընդոտները «փափուկ ուժի» ինչպես նաև «խելամիտ ուժի» քաղաքականության համատեքստում:

Հետազոտության օբյեկտը լուրջ փոխակերպումների ենթարկված ՌԴ «փափուկ ուժի» քաղաքականությունն է, որն իր բովանդակությամբ մոտե- նում է «խելամիտ ուժի» բնութագրմանը:

Հետազոտության առարկան Հայաստանի Հանրապետությունում ՌԴ «փափուկ ուժի» գործիքակազմի կիրառման, այդ քաղաքականության բո- վանդակության, առանձնահատկությունների և բացթողումների բացահայ- տումն ու վերլուծությունն է:

Հետազոտության գիտական նորույթը

1. Բացահայտվել է ՌԴ «փափուկ ուժի» քաղաքականության բուն բո- վանդակությունը, որը թե՛ տեսականորեն, թե՛ գործնականում շեղում է դա- սական պատկերացումներից, որոնք պարտադրողական քաղաքականութ- յան փոխարեն, ի սկզբանե շեշտադրում էին մշակութային, գաղափարախո- սական և քաղաքական գրավչությունը:

2. Վեր են հանվել այն պատճառները, որոնք թուլացնում են ՌԴ «փա- փուկ ուժի» քաղաքականության ազդեցությունը հետխորհրդային երկրնե- րում:

3. Ցույց է տրվել ՌԴ «փափուկ ուժի» քաղաքականության լծակների շրջանակի սահմանափակությունը և նեղացումը, որի հետևանքով առաջա- ցել են խնդիրներ Ռուսաստանի և նրա հետ ավանդաբար բարիդրացիա- կան հարաբերություններ ունեցող երկրների միջև:

4. Քննական վերլուծության են ենթարկվել ժամանակակից հայ-ռուսա- կան հարաբերությունների հիմքում ընկած պատմաքաղաքական և քաղա- քակրթական կարևորագույն մի շարք իրողություններ: Ընդ որում՝ փորձ է արվել խուսափել խորհրդային շրջանից եկող միակողմանի և ժամանակա- կից գիտական չափանիշներին չհամապատասխանող գնահատականնե- րից՝ դրանք վերաիմաստավորելով ժամանակակից գիտության քննադա- տական հայեցակետից:

5. Առենախոսության շրջանակում համեմատական վերլուծության են ենթարկվել ռուս-հայկական հաղորդակցության ռեժիմների պատկերը և ժամանակակից փուլում երկկողմ հաղորդակցություններում տրամադրութ- յունների փոփոխության հիմքերն ու նախադրյալները, զարգացման մի- տումները:

6. Գիտական նորույթ են պարունակում Ռուսաստանի Դաշնության հետ Հայաստանի Հանրապետության առևտրատնտեսական համագործակ- ցության համալիրի քաղաքագիտական վերլուծությունն ու գնահատումը՝ ի- րականացված 2023–2025 թթ. վիճակագրական տվյալների ուսումնասի- րության հիման վրա:

7. Դիտարկվել են ներկայումս հայ իրականության մեջ ՌԴ – Արևմուտք կողմնորոշումների համատեքստում ծավալվող դիսկուրսի առանձնահատ- կությունները: Հիմնավորվել է միակողմանի գնահատականների վտանգա- վորությունը և արվել է հետևություն, որ արևմտյան և ռուսական կողմնորո-

շում ունեցող քաղաքական ուժերի, քաղաքագետների և քաղաքական գործիչների միջև կառուցողական երկխոսությունը պետք է ծավալվի քաղաքակիրթ և գիտական միջավայրում՝ նպաստելով ՀՀ ազգային անվտանգության համակարգի ամրապնդմանը:

Հետազոտության տեսական և գործնական նշանակությունը

Հետազոտության մեջ տեսական հարթությունում ներկայացվում են «փափուկ ուժի» հայեցակարգի տեսական հիմքերը, դրա զանազան մեկնաբանությունները արևմտյան երկրների, ինչպես նաև ռուսաստանյան գիտնականների կողմից և դրա՝ տասնամյակներով մշակված գործիքների կիրառման յուրահատկությունները Հայաստանի Հանրապետությունում:

Հետազոտության գործնական նշանակությունն այն է, որ համեմատական վերլուծության հիման վրա սահմանվում են «փափուկ ուժի» քաղաքականության արդյունավետության ցուցիչներ, որոնցով կարելի է գնահատել ՌԴ-ի «փափուկ ուժի» ինստիտուտների գործունեությունը և ազդեցության ներուժը ինչպես ՀՀ-ում, այնպես էլ հետխորհրդային այլ երկրներում: Հետազոտության մեջ մշակված մոտեցումը կարող է օգտակար լինել Ռուսաստան-Հայաստան հարաբերություններում «փափուկ ուժի» ռազմավարության ու մարտավարության օպտիմալ տարբերակը որոշարկելու համար, ինչպես նաև գլոբալ զարգացումների արդի իրողությունների դիտանկյունից ձևակերպելու մեր երկրների նոր դիրքավորումը մշակութային և հումանիտար համագործակցության ոլորտում:

Ատենախոսության արդյունքները կարող են օգտակար լինել քաղաքագետների, միջազգայնագետների, անվտանգային հարցերով փորձագետների, տեսաբանների, նաև համապատասխան ուղեղային կենտրոններում գործնական առաջարկություններ ու ծրագրեր մշակող պատասխանատուների համար: Հետազոտության նյութերն ու եզրակացությունները կարող են նաև կիրառվել համալսարաններում «փափուկ ուժի» հայեցակարգին առնչվող առարկաներ դասավանդելիս ու դասընթացներ վարելիս:

Ուսումնասիրության տեսամեթոդաբանական հիմքը կազմում են քաղաքագիտության, մասամբ նաև միջազգային հարաբերությունների բնագավառների համընդհանուր գիտական մեթոդներն ու համալիր մոտեցումները: Օգտագործվել են ինչպես գիտահետազոտական շրջանակներում հիմնավորված ու գործնական լայն կիրառում ունեցող ընդհանուր բնույթի՝ դիալեկտիկական և համակարգային վերլուծության մեթոդները, այնպես էլ մասնավորեցնող նշանակության՝ պատմաքաղաքական վերլուծության, պատմափրավական, սոցիոլոգիական-վիճակագրական գնահատման և մի շարք այլ մեթոդներ:

Դրանց շարքում կարելի է առանձնացնել մի քանիսը: Մասնավորապես, *համադրական և համեմատական* մեթոդներով վերլուծվել են Հայաստանում Ռուսաստանի «փափուկ ուժի» կիրարկման հիմնական գործիքներն ու եղանակները՝ վեր հանելով դրանց առավելություններն ու թերությունները:

հնարավորացիոնալ քննության մեթոդի օգնությամբ հետազոտվել են Ռուսաստանի ներկայացուցչությունների և Հայաստանի պետական մարմինների, հասարակական և այլ կազմակերպությունների միջև փոխգործակցության ձևերը և այդ համապատկերում «փափուկ ուժի» դրսևորումները: Համակարգակառուցվածքային մեթոդը հնարավորություն է տվել որոշարկելու հումանիտար-մշակութային համագործակցության լավագույն դրսևորումները, մյուս ոլորտներում առկա խոչընդոտները և դրանց հիման վրա մշակելու «փափուկ ուժի» քաղաքականության արդյունավետ իրականացման չափանիշներ: Կառուցվածքային-գործառական մոտեցում է կիրառվել Ռուսաստանի կողմից «փափուկ ուժի» գործադրման նոր հայեցակետի որդեգրման անհրաժեշտության հարցում և ուղենշվել են դրա հետևողական իրականացման որոշակի քայլեր:

Հետազոտության տեսական հիմքը կազմում են Ջոզեֆ Նայի «փափուկ ուժի» և «խելացի ուժի» հայեցակարգերը, որոնց հենքի վրա հետագայում զարգացավ «կտրուկ ուժի» տեսությունը, ինչպես նաև այդ հայեցակարգերի տարաբնույթ մեկնաբանություններն ու վերաիմաստավորումը ռուսաստանյան քաղաքագիտական մտքի տիրույթում:

Ուսումնասիրության ընթացքում օգտագործվել են նաև տեղական և միջազգային մամուլի հրապարակումներ, էլեկտրոնային լրատվամիջոցների նյութեր, սոցիոլոգիական հետազոտությունների արդյունքներ:

Ատենախոսության արդյունքների փորձաքննությունը և հրապարակումները

Ատենախոսությունը քննարկվել և հրապարակային պաշտպանության է երաշխավորվել ԵՊՀ միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի քաղաքագիտության ամբիոնի կողմից:

Հետազոտության հիմնական դրույթներն ու արդյունքները արտացոլված են ՀՀ ԿԳՄՍՆ Բարձրագույն կրթության և գիտության կոմիտեի կողմից երաշխավորված պարբերականներում հրապարակված 6 հոդվածներում:

Կառուցվածքը

Ատենախոսության կառուցվածքը պայմանավորված է հետազոտության նպատակով, խնդիրներով և ներքին տրամաբանությամբ: Աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից, ինը ենթագլուխներից, եզրակացություններից և օգտագործված գրականության ցանկից: Ծավալը 187 էջ է:

ԱՏԵՆԱՆՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածությունում հիմնավորված են թեմայի արդիականությունը, նպատակն ու խնդիրները, ներկայացված է ատենախոսության գիտական նորությունը, տրված են օբյեկտն ու առարկան, հետազոտական մեթոդները, տեսական և կիրառական նշանակությունը:

Առաջին գլուխը՝ «Փափուկ ուժի» տեսության ձևավորումն ու զարգացումը համաշխարհային քաղաքական գիտության շրջանակներում», բաղկացած է երեք ենթագլխից:

Առաջին ենթագլուխը վերնագրված է «Ջոզեֆ Նայի «փափուկ ուժի» հայեցակարգի ձևավորումն ու զարգացումը»: Այստեղ ներկայացվում են Ջոզեֆ Նայի «փափուկ ուժի» հայեցակարգի՝ որպես ոչ ուժային ազդեցության գործիքների (մշակութային և գաղափարախոսական ռեսուրսների) կիրառմամբ աշխարհաքաղաքական նպատակների հասնելու միջոցի ձևավորման նախադրյալները, լիարժեք տեսության վերածման ընթացքը և պրակտիկ նշանակությունը երկրների արտաքին քաղաքականության մեջ:

Երկրորդ ենթագլխում՝ «**Փափուկ ուժի» հայեցակարգի ընկալումը ժամանակակից արևմտյան քաղաքագիտության մեջ**», անդրադարձ է կատարվում է Ջ. Նայի տեսության համընդհանուր ճանաչումից հետո արևմտյան քաղաքագիտության մեջ «փափուկ ուժի» հայեցակարգի շուրջ ծավալված բանավեճին: Այն ներառում էր մեթոդաբանական և հայեցակարգային բազմաթիվ հարցեր: Մասնավորապես, տեսությունը քննադատողների մի մասը մատնանշում էր հասկացության հստակության պակասը և գործնական չափելիության դժվարությունը: Մյուս մասը կասկածի տակ էր դնում հայեցակարգի գործնական օգտակարությունը որպես արտաքին քաղաքականության գործուն միջոց: Այդուհանդերձ, այս քննարկումները հանգեցրին ոչ թե տեսության մերժմանը, այլ դրա զարգացմանը:

Երրորդ ենթագլխում՝ «**Փափուկ ուժի» վերաիմաստավորումը ռուսաստանյան քաղաքագիտության կողմից**», քննարկվում են ռուսաստանյան քաղաքագիտական մտքում ձևավորված մոտեցումները «փափուկ ուժի» հայեցակարգին: Նվում է, որ ռուսաստանյան մոտեցման առանձնահատկությունն այն է, որ հայեցակարգի գլխավոր գաղափարը՝ կամավոր գրավչությունը, ստորադասվում է կառավարվող, հարկադրվող ներգործությանը: Արձանագրվում է, որ ռուս վերլուծաբանների շրջանում «փափուկ ուժի» ընկալումը ի սկզբանե զարգացել է այն ուղղությամբ, որ դա տեղեկատվական-հոգեբանական և կառավարման տեխնոլոգիա է, այլ ոչ թե ինքնաբերական համակրանքի ձևավորման գործընթաց:

Ատենախոսության **Երկրորդ գլուխը**, որը կազմված է չորս ենթագլուխներից, վերնագրված է «**ՌԴ «փափուկ ուժի» կիրառման հայեցակարգային հիմքերը և առանձնահատկությունները ՀՀ-ի հետ հարաբերություններում**»:

Այս գլխի առաջին ենթագլխում՝ «**Փափուկ ուժի» գաղափարի զարգացումը ՌԴ արտաքին քաղաքականության հայեցակարգերում**», ներկայացվում է

2000-2026 թվականներին ընդունված ՌԴ արտաքին քաղաքականության հայեցակարգերի համեմատական վերլուծությունը: Ըստ այդմ արձանագրվում է, որ «փափուկ ուժի» գործիքակազմը Ռուսաստանի արտաքին քաղաքական մտածելակերպում անցել է չորս հստակ տարբերակելի, սակայն ներքին տրամաբանական շարունակականություն ունեցող փուլեր՝ երկրորդական, օժանդակ գործիքից մինչև քաղաքակրթական-գաղափարախոսական առաքելության հիմնարար բաղադրիչ: Արդյունքում, եզրակացվում է, որ Ռուսաստանը չի խորշում անգամ իր դաշնակիցների նկատմամբ գրավչության ավանդական գործիքները «կոշտ ուժի» հետ զուգակցելուց:

Երկրորդ ենթագլխում՝ «Հայ-ռուսական հարաբերությունների պայմաքաղաքական հիմքերը», հիմնավորվում է, որ Հայաստանում Ռուսաստանի «փափուկ ուժի» քաղաքականության իրականացման արդի մեխանիզմները ճիշտ ընկալելու համար կարևոր է ուսումնասիրել այդ քաղաքական ուղեգծի սկզբունքային էությունը հայ-ռուսական բազմադարյա շփումների և փոխգործակցության ընթացքում: Հայ-ռուսական հազարամյա հարաբերությունների պատմությունը, չնայած իր հակասական և երբեմն ողբերգական էջերին, ձևավորել է մշակութային, կրոնական և պատմական հիշողության մի ընդհանուր դաշտ, որը ժամանակակից Ռուսաստանը գիտակցաբար և հետևողականորեն օգտագործում է որպես իր արտաքին քաղաքականության «փափուկ ուժի» գործիքակազմի կարևոր ռեսուրս Հայաստանի հանդեպ:

Երրորդ ենթագլուխը՝ «Ռուսաստանի Դաշնության «փափուկ ուժի» քաղաքականությունը ավանդական արժեհամակարգի պահպանության համալրելու», նվիրված է «փափուկ ուժի» քաղաքականության շրջանակում Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականության հայեցակարգային առանցքային բաղադրիչներից մեկին՝ ավանդական արժեհամակարգի պահպանությանն ու տարածմանը հատկապես հետխորհրդային տարածքում: 2013 թ. ի վեր այս մոտեցումը ձևակերպվեց որպես այլընտրանք արևմտյան նեոլիբերալիզմին: Ռուսաստանը, դիրքավորվելով որպես աշխարհում ավանդական արժեքների գլխավոր պաշտպաններից մեկը, փորձում է Հայաստանին ներկայանալ որպես բնական և պատմականորեն համախոհ գործընկեր՝ հակառակ արևմտյան մոդելի:

Չորրորդ ենթագլխում՝ «Դասական «փափուկ ուժի» կիրառման դրսևորումները երկկողմ հաղորդակցություններում», վերլուծվում է երկկողմ հարաբերություններում ձևավորված այն հետաքրքիր իրավիճակը, երբ քաղաքական դիսկուրսի կոշտ դրսևորումներին հակառակ՝ դասական «փափուկ ուժի» գործիքակազմի առումով կրթական, գիտական, մշակութային, երիտասարդական կապերի հաղորդակցությունների մակարդակում պահպանվում է դրական դինամիկա: Ակներև է, որ Ռուսաստանը շարունակում գիտակրթական, մշակութային-հոգևոր, զբոսաշրջային տեղաշարժերի ուղղությունները դիտարկել որպես «փափուկ ուժի» կիրառման արդյունավետ գործիքակազմ:

Ատենախոսության **Երրորդ գլուխը** վերնագրված է «**ՌԴ արտաքին քաղաքականության «կոշտ» ուժի կիրառումը և դրա հետևանքները**» և բաղկացած է երկու ենթագլուխներից: Առաջին ենթագլխում՝ «Հայ-ռուսական

առևտրապրեեսական հարաբերությունները որպես «կոշտ ուժի» դրսևորում», քննության առարկան ռուս-հայկական տնտեսական կապերի արդի վիճակն է, որը բնութագրվում է խորը կառուցվածքային փոխկապվածությամբ: Օգտվելով առևտրատնտեսական, հաղորդակցային և ֆինանսական լայն ներկայացվածությունից՝ ՌԴ-ն ֆինանսատնտեսական և ենթակառուցվածքային կախվածության մեջ է պահում Հայաստանին: Իսկ տնտեսության դիվերսիֆիկացման և Ռուսաստանից կախվածության նվազեցման ուղղությամբ կատարվող ցանկացած քայլ արժանանում է վերջինիս «կոշտ» հակազդեցությանը՝ տարբեր սահմանափակումների, արտոնությունների չեղարկման տեսքով: Այսինքն՝ ՌԴ-ն փորձում է տնտեսական առավելությունները վերածել քաղաքական լծակի:

Երկրորդ ենթագլխում՝ «Ռուս-հայկական հաղորդակցության ռեժիմների պարկերը և զարգացման միտումները ժամանակակից փուլում», վերլուծվել են վերջին տարիների երկկողմ հաղորդակցությունների առանձնահատկությունները՝ քաղաքական ճգնաժամային դրսևորումներից մինչև կրթական, գիտական և մշակութային հաղորդակցությունների մակարդակում պահպանվող ինստիտուցիոնալ իներցիա: Կատարված դիտարկումների հիման վրա եզրակացվում է, որ Հայաստանում Ռուսաստանի «փափուկ ուժի» հասարակական ընկալման փոփոխությունների և պաշտոնական խոսույթների միջև տարբերությունների մեծացման պարագայում անգամ Հայաստանը դրսևորել է պրագմատիկ մոտեցում, խուսափել է կտրուկ քայլեր անել ՌԴ-ի նկատմամբ:

Եզրակացություններ

Հետազոտության արդյունքների հիման վրա արվել է ընդհանուր եզրահանգում, որի գլխավոր թեզը, որը միավորում է ատենախոսության բոլոր գլուխների վերլուծական գիծը, հետևյալն է. Ռուսաստանի Դաշնության քաղաքականությունը Հայաստանի Հանրապետության հանդեպ չի կարող բնութագրվել որպես դասական (Ջոզեֆ Նայի) ձևակերպմամբ «մաքուր» «փափուկ ուժի» կիրառում: Տվյալ դեպքում գործ ունենք փափուկ և կոշտ գործիքների գիտակցված, համակարգված զուգակցման հետ, երբ երկու բաղադրիչները ձևավորում են փոխապայմանավորված մեկ համակարգ: Մշակութային-արժեքային գրավչության առհավատչյան հասարակության աչքում ուղղակիորեն կախված է անվտանգային ու տնտեսական երաշխիքների փաստացի կատարումից, և հակառակը՝ այդ երաշխիքների խախտումն անմիջապես խաթարում է գրավչության ամբողջ ճարտարապետության արժանահավատությունը: Հենց այս փոխապայմանավորվածությամբ և ոչ թե առանձին գործիքների պարզ հանրագումարով է բացատրվում, թե ինչու են Հայաստանում գրանցված միտումները այնքան կտրուկ և հակասական:

Առաջ քաշված թեզի արմատները երևում են դեռևս տեսական մակարդակում: Նայի հայեցակարգի էվոլյուցիան՝ «փափուկ ուժից» դեպի «խելացի ուժ» և ապա «կտրուկ ուժ», փաստացի վկայությունն է այն բանի, որ ավտորիտար պետությունների կիրառած «փափուկ» գործիքները հաճախ ավելի

մոտ են կառավարվող, հարկադրվող ներգործությանը, քան կամավոր գրավ-
չությանը: Ռուսաստանյան քաղաքագիտական մտքում «փափուկ ուժի» ըն-
կալումը ի սկզբանե զարգացել է հենց այս ուղղությամբ՝ որպես տեղեկատ-
վական-հոգեբանական և կառավարման տեխնոլոգիա, այլ ոչ որպես ինքնա-
բուխ համակրանքի ձևավորման գործընթաց: Ուստի պատահական չէ, որ
երբ Հայաստանի պարագայում «փափուկ» և «կոշտ» գործիքների սահմանը
մշուշվում է, դրա աղբյուրը ռուսական մոտեցման ներքին տրամաբանու-
թյունն է:

Ժամանակակից Ռուսաստանի գաղափարական հենքի կենտրոնում
գտնվող ավանդական արժեհամակարգի թեման պետք է դիտարկվի նույն՝
գործիքային տրամաբանությամբ: 2013 թ. «Վալդայ» ակումբում ձևակերպ-
ված «չափավոր պահպանողականության» գաղափարախոսությունը Ռու-
սաստանի կողմից կառուցված քաղաքական դիրքորոշում է, ոչ թե օբյեկտի-
վորեն հաստատված արժեքային ճշմարտություն: Ուստի դրա արդյունավե-
տությունը ինքնաբերորեն հավաստի չէ: Օրինակ՝ Ուկրաինայում և Մոլդովա-
յում այս մոտեցումն ամբողջությամբ ձախողվել է՝ հանգեցնելով ոչ թե հա-
մախմբման, այլ առճակատման: Հայաստանում այն գտել է համեմատաբար
պատրաստի հենք՝ եկեղեցու, ընտանիքի և հայրենասիրության շուրջ ձևա-
վորված արժեհամակարգի միջոցով, սակայն այս հենքը սերնդային տե-
սանկյունից համասեռ չէ: Հասարակության մեծ մասը հակված է ավանդա-
կան դիրքորոշումների, մինչդեռ երիտասարդության շրջանում գերակշռում է
համակրանքը արևմտյան արժեհամակարգի նկատմամբ, ինչը էականորեն
սահմանափակում է այս գործիքի երկարաժամկետ հուսալիությունը:

Կրթության, գիտության, ռուսաց լեզվի, մշակութային-հումանիտար կա-
պերի, Ռուսական տան և սփյուռքի ցանցերի միջոցով իրականացվող ազդե-
ցությունը այս գաղափարական հենքի վրա կառուցվող գործիքակազմի փա-
փուկ շերտն է, որի խնդիրն է ձևավորել գրավչություն, սոցիալական կապեր
և բարենպաստ ընկալման միջավայր:

Սակայն հետազոտության տվյալները բացահայտում են կարևոր ընտրո-
վիություն. մինչ քաղաքական ու անվտանգային մակարդակում (ՀԱՊԿ-ում
անդամակցության փաստացի կասեցում, սահմանապահ գործառույթների
հայացում) նկատվում է հստակ հեռացում, կրթական ու մշակութային հաղոր-
դակցությունների մակարդակում ինստիտուցիոնալ իներցիան պահպանվում
է: Այս անհամաչափությունը հաստատում է մեր հիմնական թեզը այլ դի-
տանկյունից. հասարակությունը կարողանում է զանազանել գործիքակազմի
տարբեր շերտերը, և կոշտ բաղադրիչի հուսալիության անկումը ուղղակիոր-
են չի հանգեցնում մշակութային կապերի ամբողջական խզման, թեև թու-
լացնում է դրանց քաղաքական կշիռը:

Գործիքակազմի «կոշտ» շերտը՝ տնտեսական ներկայությունը, պահան-
ջում է հասկացութային ճշգրտում: Տնտեսական ներկայությունը (ներդրումնե-
րի ավելի քան 86 տոկոսը), տնտեսական փոխկապակցվածությունը (առևտ-
րաշրջանառության մոտ 36 տոկոսը) և քաղաքական ազդեցությունը երեք

տարբեր, թեև փոխկապակցված, երևույթներ են, և սրանք չզանազանելը հաճախ հանգեցնում է չհիմնավորված եզրահանգումների:

Հետազոտությունը ցույց է տալիս, որ հենց արժեքային-գաղափարական գրավչությունը սկսում է թուլանալ, կառուցվածքային կախվածությունը արագորեն վերածվում է ուղղակի ազդեցության լծակի: Այս են վկայում Հարավ-կովկասյան երկաթուղու կոնցեսիայի շուրջ ծավալված բանավեճը և Հայաստանի՝ ԵՄ-ին անդամակցության գործընթաց սկսելու մասին օրենքի ընդունմանը հաջորդած գյուղմթերքի ներմուծման սահմանափակումները, թե ինչպես տասնամյակների ընթացքում կառուցված ոչ հարկադրական տնտեսական փոխկապակցությունը կարող է վերածվել քաղաքական ճնշման գործիքի: Երկաթուղին այս առումով առանձնանում է այն բանով, որ նույն ենթակառուցվածքը միաժամանակ և՛ տնտեսական ակտիվ է, և՛ քաղաքական-անվտանգային նշանակության օբյեկտ, ուստի դրա շուրջ վեճը չի սահմանափակվում առևտրային հարցերով: Սա հենց այն մեխանիզմն է, որում «փափուկ» և «կոշտ» բաղադրիչները գործնականում միաձուլվում են: Համակարգի ամենակարևոր փորձությունը դարձավ 2020–2023 թթ. ժամանակահատվածը. 44-օրյա պատերազմը, Լաչինի միջանցքի իննամսյա շրջափակումը ռուս խաղաղապահների ներկայության պայմաններում և ՀԱՊԿ-ի անգործությունը Հայաստանի սահմաններին ագրեսիայի ժամանակ ուղղակիորեն խախտեցին անվտանգային երաշխիքների՝ որպես կոշտ ուժային բաղադրիչի հուսալիությունը: Սոցիոլոգիական տվյալների դիմամիկան դրա անմիջական արտացոլումն է. ԲԴ-ի նկատմամբ 2018 թ. 87 տոկոս դրական վերաբերմունքի կորը Հայաստանում նվազեց՝ 2023–2024 թթ. հատելով 66 տոկոս բացասական գնահատականի շեմը, որը միայն 2024 թ. կեսերից սկսեց դանդաղորեն կայունանալ: Այդուհանդերձ էթնիկ ռուսների ու ռուսաստանցի ռեյտինգների հանդեպ հասարակական վերաբերմունքը մնացել է հիմնականում դրական՝ առանց նկատելի փոփոխության, ինչը ցույց է տալիս, որ Հայաստանում ընթացող վերադարձումը կրում է քաղաքական-ինստիտուցիոնալ, այլ ոչ էթնիկ-մշակութային բնույթ:

Վերոնշյալից հետևում է, որ Հայաստանի դեպքը կարևոր ճշգրտում է մտցնում «խելացի ուժի» դասական մոդելի մեջ: Տեսականորեն այս մոդելը ենթադրում է, որ փափուկ և կոշտ գործիքների զուգակցումը պետք է ապահովի ազդեցության կայունություն ու փոխադարձ ամրապնդում: Հայաստանում գրանցված միտումը, սակայն, հակառակն է. 2020–2026 թթ. ընթացքում փափուկ ու կոշտ գործիքների զուգահեռ կիրառումը ոչ թե ամրապնդեց, այլ խորացրեց անվստահությունը և արագացրեց Հայաստանի արտաքին քաղաքական բազմազանեցումը՝ հատկապես ԵՄ և ԱՄՆ ուղղություններով: Սա թույլ է տալիս պնդել, որ «խելացի ուժի» ռազմավարությունը արդյունավետ է միայն այնքանով, որքանով դրա բաղադրիչներից գոնե մեկը՝ առավել հաճախ կոշտը, անվտանգային երաշխիքների տեսքով, իրապես կատարում է իր գործառույթը. հակառակ դեպքում գրավչության հայտարարման և հարկադրանքի փաստացի կիրառման միջև առաջացած հակասությունը խաթա-

րում է ամբողջ մոդելի հավատարմությունը՝ անկախ պատմամշակութային ընդհանրությունների պաշարի ծավալից:

Այսպիսով, պատմական ժառանգությունն ու ժամանակակից «խելացի ուժի» գործադրումը Հայաստանում պետք է դիտարկվեն ոչ որպես երկու առանձին երևույթներ, այլ որպես մեկ շարունակական գործընթացի փուլեր, որտեղ ամեն նոր փուլ վերարտադրում է նույն հիմնական լարվածությունը՝ գրավչության հայտարարման և հարկադրանքի գործադրման միջև:

Ամփոփելով՝ կարող ենք փաստել, որ ատենախոսության շրջանակում առաջադրված հիմնական կանխավարկածը, այն է՝ Ռուսաստանի Դաշնության իր քաղաքականության մեջ Հայաստանի Հանրապետության հանդեպ կիրառում է թե՛ փափուկ, թե՛ կոշտ ուժ, և այս երկուսի համադրությունը, ըստ Ջոզեֆ Նայի տեսության, հավասարազոր է «խելացի ուժին», լիովին հաստատվել է ինչպես տեսական, այնպես էլ էմպիրիկ մակարդակում:

Ելնելով վերոշարադրյալ եզրակացություններից՝ առանձնացնում ենք հետազոտության հետևյալ գիտական արդյունքները.

- Ռուսաստանի քաղաքականությունը Հայաստանում ճշգրիտ նկարագրելի է ոչ թե որպես դասական «փափուկ ուժ», այլ որպես «խելացի ուժ»՝ փափուկ ու կոշտ գործիքների գիտակցված, փոխապայմանավորված համակարգ, որտեղ կոշտ բաղադրիչի հուսալիությամբ է պայմանավորված փափուկ բաղադրիչի ընկալման աստիճանը հասարակության կողմից:

- 2000-2026 թթ. ՌԴ արտաքին քաղաքականության հայեցակարգերի համեմատությունը ցույց է տալիս, որ Ռուսաստանի «փափուկ ուժը» անցել է ձևավորման ու կիրառման չորս փուլ: Սկզբում այն երկրի թուլությունը փոխհատուցող օժանդակ միջոց էր, ապա դարձավ առանձին կատեգորիա, որն ընկալվում էր և՛ որպես գրավչության գործիք, և՛ որպես արտաքին սպառնալիք, իսկ 2014 թ.-ից սկսած սերտորեն միահյուսվեց «կոշտ ուժի» և ինտեգրացիոն մեխանիզմների հետ: 2022 թ.-ից հետո այն պաշտպանողական ու արդարացող գործիքի դեր է կատարում, որի օգնությամբ Ռուսաստանը, ներկայանալով որպես «պետություն-քաղաքակրթություն», փորձում է լեգիտիմություն հաղորդել իր այլընտրանքային աշխարհակարգային մոդելին, հատկապես Գլոբալ հարավի երկրների աչքերում:

- Այս համակարգը հիմնված է ոչ միայն ժամանակակից ինստիտուտների, այլև XIX-XX դարերի հակասական պատմաքաղաքական ժառանգության վրա՝ շահագործվելով որպես ընտրովի հիշողության ռեսուրս: Ըստ այդմ՝ նշված հիմնահարցի վերահիմաստավորումը կարող է դառնալ հետագա հետազոտությունների առանցքային ուղղություն և կայուն համակարգի ձևավորման կարևոր նախապայման:

- Տնտեսական ներկայությունը, տնտեսական փոխկապակցվածությունը և քաղաքական ազդեցությունը հասկացությային տեսանկյունից տարբերակելի են, և դրանց միջև անցումը (կախվածության վերածումը ճնշման լծակի) ավտոմատ մեխանիզմ չէ:

- Ավանդական արժեքների թեման Ռուսաստանի «խելացի ուժի» կարևոր գաղափարական բաղադրիչն է, սակայն դրա հուսալիությունը սահ-

մանափակված է թիրախ հասարակության սերնդային արժեքային տարամիտությամբ:

- Ի տարբերություն «խելացի ուժի» դասական մոդելի՝ Հայաստանի իրադարձությունները ցույց են տալիս, որ փափուկ ու կոշտ գործիքների զուգակցումը արդյունավետ է միայն այնքանով, որքանով կոշտ բաղադրիչը (հատկապես անվտանգային երաշխիքները) փաստացի կատարում է իր գործառույթը»: Հակառակ դեպքում ազդեցության անկումը արագանում, այլ ոչ ղանդաղում է:

- Հայաստանում արձանագրված հասարակական վերաբերմունքի ասիմետրիան (քաղաքական-ինստիտուցիոնալ մերժում ընդդեմ մշակութային-էթնիկ մակարդակում պահպանված դրական վերաբերմունքի) ցույց է տալիս, որ հասարակությունը ի վիճակի է տարանջատել ազդեցության գործիքակազմի շերտերը, ինչը սահմանափակում է Ռուսաստանի՝ որպես միասնական քաղաքակրթական տարածքի կրողի ինքնադրսևորման հաջողությունը:

Ատենախոսության հիմնական դրույթները ներկայացված են հեղինակի հետևյալ հրապարակումներում.

1. **Մելինե Պետրոսյան** – Հայ-ռուսական բազմադարյա փոխհարաբերությունները որպես ժամանակակից ռուսաստանյան «փափուկ ուժի» քաղաքականության նախադրյալ, «Գիտական Արցախ» պարբերական, 2 (28), Երևան, 2026, էջ 141-157

2. **Մելինե Պետրոսյան** – «Փափուկ ուժի» կիրառման գաղափարը ՌԴ արտաքին քաղաքականության հայեցակարգերում, «Տարածաշրջան և աշխարհ» գիտավերլուծական հանդես, 3 (64), Երևան, 2026, էջ 16-26

3. **Մելինե Պետրոսյան** – Փափուկ ուժի հայեցակարգային վերափոխումները քաղաքական գիտության մեջ, «Տարածաշրջան և աշխարհ» գիտավերլուծական հանդես, 2 (63), Երևան, 2026, էջ 34-42

4. **Meline Petrosyan, Gegham Petrosyan** – The Political Economy of Western and Russian "Soft Power" Models: Armenia as a Geopolitical Target, «Այլընտրանք» գիտական հանդես, Volume 1, 2026, էջ 71-82

5. **Meline Petrosyan** – The Role of Non-Governmental Organizations of the Republic of Armenia and the Russian Federation in Cultural-Humanitarian Bilateral Cooperation, «Պատմություն և մշակույթ» հանդես, 2 (22), Երևան, 2025, էջ 160-169

6. **Meline Petrosyan, Ashot Yengoyan** – The Impact of Preserving the Traditional Value System on Public Administration in Modern Armenia, «Այլընտրանք» գիտական հանդես, Volume 1, 2025, էջ 3-16

ПОЛИТИКА «МЯГКОЙ СИЛЫ» РФ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 “Политические институты и процессы”.
Защита состоится 27 ноября, 2026г., в 14ч. 30м. на заседании, действующего в ЕГУ специализированного совета 056 "Политология и международные отношения" МОНКС КВОН РА. Адрес: г. Ереван, ул. Алека Манукяна 1, 0025, РА

РЕЗЮМЕ

В настоящее время актуально изучение форм и механизмов функционирования российских институтов «мягкой силы» и перспектив их применения в Армении, поскольку активное участие институтов «мягкой силы», особенно западных стран, в Армении имеет многолетнюю историю и зафиксировало значительные результаты в плане западной ориентации, а также внедрения и укрепления западных ценностей.

Цель исследования – изучить особенности использования российской «мягкой силы» в Армении, применяемые инструменты и эффективность их воздействия на политическую, экономическую, культурную, молодежную сферы, а также другие важные области коммуникации, определить перспективы и возможности поддержания и укрепления долгосрочных, стабильных, добрососедских отношений двустороннего сотрудничества в данном контексте.

Введение обосновывает актуальность темы, ее цель и задачи, представляет научную новизну диссертации, указывает на объект и предмет исследования, методы исследования, теоретическое и прикладное значение.

Первая глава озаглавлена «Формирование и развитие теории «мягкой силы» в рамках мировой политической науки».

В ней представлены предпосылки формирования концепции «мягкой силы» Джозефа Ная как средства достижения геополитических целей посредством использования ненасильственных инструментов влияния (культурных и идеологических ресурсов), процесс ее трансформации в полноценную теорию и ее практическое значение во внешней политике стран. Здесь рассматривается дискуссия вокруг концепции «мягкой силы» в западной политической науке после всеобщего признания теории Дж. Ная, которая включает в себя многочисленные методологические и

концептуальные вопросы. Также обсуждаются подходы к концепции «мягкой силы», сформировавшиеся в российской политической науке.

Вторая глава диссертации озаглавлена «Концептуальные основы и особенности использования Российской Федерацией «мягкой силы» в отношениях с Республикой Армения».

В этой главе представлен сравнительный анализ концепций внешней политики Российской Федерации, принятых в 2000-2026 годах. Отмечается, что инструментарий «мягкой силы» во внешнеполитической стратегии России в своем развитии прошел четыре этапа.

Обосновывается, что тысячелетняя история армяно-российских отношений, несмотря на свои противоречивые страницы, сформировала общее поле культурной, религиозной и исторической памяти, которое современная Россия сознательно и последовательно использует как важный ресурс своего инструментария «мягкой силы» во внешней политике в отношении Армении.

Также анализируется применение Россией традиционных инструментов мягкой силы. В рамках политики «мягкой силы» рассматривается один из ключевых концептуальных компонентов внешней политики России: сохранение и распространение традиционной системы ценностей, особенно на постсоветском пространстве.

Третья глава диссертации озаглавлена «Использование «жесткой» силы во внешней политике Российской Федерации и ее последствия». Отмечается, что, используя свое обширное торговое, экономическое, инфраструктурное и финансовое представительство, Российская Федерация «жестко» противодействует стремлениям Армении к диверсификации экономики. То есть Российская Федерация пытается превратить экономические преимущества в рычаг политического давления.

Анализируются особенности двусторонних коммуникаций на современном этапе, от проявлений политического кризиса до институциональной инерции, поддерживаемой на уровне образовательных, научных и культурных коммуникаций.

Диссертация завершается соответствующими выводами, а также обширным списком использованных источников.

PETROSYAN MELINE GABRIEL

THE RF'S "SOFT POWER" POLICY IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

Dissertation for the degree of Ph.D. in Political Science, Specialty 23.00.02 – Political Institutions and Processes. The defense will take place on november 27th at 14:30 at the Specialized Council 056 "Political Sciences and International Relations" of the RA MoESCS HESC, operating at Yerevan State University.

Address: 1 Alex Manoogian, 0025, Yerevan, RA

SUMMARY

At present, the study of the forms and mechanisms through which Russian soft power institutions operate, as well as the prospects for their application in Armenia, is of particular relevance. This is due to the long-standing active involvement of soft power institutions, especially those of Western countries, in Armenia, which has yielded significant results in terms of orienting the country towards the West and introducing and consolidating Western values.

The aim of the study is to examine the specific features of Russia's use of soft power in Armenia, the instruments employed, and the effectiveness of their impact on the political, economic, cultural, and youth-related spheres, as well as other important areas of communication. The study also seeks to identify the prospects and opportunities for maintaining and strengthening long-term, stable, and good-neighbourly bilateral cooperation in this context.

The **Introduction** substantiates the relevance of the topic, defines the research aim and objectives, presents the scientific novelty of the dissertation, identifies the object and subject of the research, outlines the research methods, and explains its theoretical and practical significance.

Chapter One is entitled "The Formation and Development of Soft Power Theory in Global Political Science."

This chapter examines the preconditions for the emergence of Joseph Nye's concept of soft power as a means of achieving geopolitical objectives through non-coercive instruments of influence, including cultural and ideological resources. It traces the transformation of the concept into a fully developed theory and examines its practical significance in the foreign policies of states. The chapter also explores the debate surrounding the concept of soft power in Western political science following the widespread acceptance of Nye's theory,

highlighting the numerous methodological and conceptual issues involved. In addition, it discusses approaches to the concept of soft power that have emerged within Russian political science.

Chapter Two of the dissertation is entitled “The Conceptual Foundations and Specific Features of the Russian Federation’s Use of Soft Power in Relations with the Republic of Armenia.”

This chapter provides a comparative analysis of the Russian Federation’s foreign policy concepts adopted between 2000 and 2026. It argues that the development of Russia’s soft power instruments within its foreign policy strategy has proceeded through four distinct stages.

The chapter substantiates the argument that the thousand-year history of Armenian–Russian relations, despite its contradictory episodes, has fostered a shared framework of cultural, religious, and historical memory. Contemporary Russia consciously and consistently draws on this framework as a significant resource in its soft power toolkit for pursuing its foreign policy towards Armenia.

The chapter also analyses Russia’s use of traditional soft power instruments. Within the framework of its soft power policy, particular attention is paid to one of the key conceptual components of Russian foreign policy: the preservation and dissemination of a traditional value system, especially throughout the post-Soviet space.

Chapter Three of the dissertation is entitled “The Use of Hard Power in the Foreign Policy of the Russian Federation and Its Consequences.”

The chapter argues that, by leveraging its extensive trade, economic, infrastructural, and financial presence, the Russian Federation actively counters Armenia’s efforts to diversify its economy through the exercise of hard power. In other words, the Russian Federation seeks to turn its economic advantages into instruments of political pressure.

The chapter analyses the specific features of bilateral communication in the current context, ranging from manifestations of political crisis to institutional inertia sustained through educational, academic, and cultural exchanges.

The dissertation concludes with a set of relevant conclusions and an extensive bibliography of the sources consulted.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Armenia' or similar, written in a stylized, cursive script.